

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Duurzaam Gebouwd

Seminarreeks Corporaties

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

van Genugten
Volkshuisvesting
& Duurzaamheid

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Welkom

van Genugten
Volkshuisvesting
& Duurzaamheid

René van Genugten

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

Duurzaam Gebouwd

- Duurzaam Gebouwd is hét integrale platform voor de bouw- en vastgoedsector.
- Haar missie: communiceren, verbinden en activeren met als doel co-making en business te ontwikkelen.
- 24/7 communicatie op de nieuwssite.
- Uitgave van diverse magazines.
- 60 kleine (10pax) en grote (900pax) evenementen p.j.
- Beurs Building Holland 11 t/m 13 april 2017.
- Meer weten? Vraag het Tim van Dorsten!

Sociale huursector

- De verduurzaming van de sociale huursector is een essentiële **strategische, maatschappelijke** en **sociale** opgave op industriële schaal
- Het gaat niet over een beetje beter en anders doen, maar over een **ingrijpende transitie** van het systeem.

Programma

- 09.30 uur Opening door dagvoorzitter René van Genugten
- 09.40 uur Interview met Bas Sievers, Directeur Ontwikkeling & Vastgoed bij Wonen Limburg
- 10.00 uur Veiligheid garanderen voor uw bewoners
Door: Jan van den Hoff, Directeur van Van den Hoff installatie bedrijf
- 10.20 uur NOM: Prototyping of nieuwe standaard?
Door: Jan Willem Sloof, CEO van Renolution
- 10.40 uur Discussietafels
- 11.10 uur NOM: voorbij de techniek
Door: Robbert van Rijswijk, Adviseur & Projectleider bij Merosch
- 11.30 uur Nieuwe strategieën naar Energieneutraal
Door: Peter Hopmans, Directeur bij Gipe en Ambassadeur van Huren met Energie
- 11.50 uur Discussietafels met lunch
- 13.00 uur Einde

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

van Genugten
Volkshuisvesting
& Duurzaamheid

Interview

Bas Sievers

Directeur Ontwikkeling & Vastgoed, Wonen Limburg

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Veiligheid garanderen voor uw bewoners

*Jan van den Hoff, Directeur
Van den Hoff installatiebedrijf*

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

Van den Hoff Installatiebedrijf, Eindhoven

Introductie

Jan van den Hoff
Directeur

- Lid INN groep

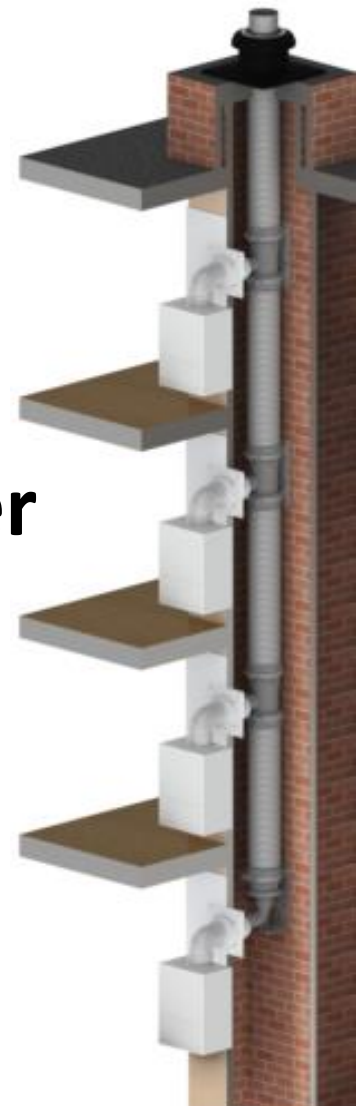
Verwarming • Ventilatie • Sanitair
Elektra • Onderhoud en Service.

VEILIG WONEN

Rookgasafvoer

Inhoud

- Koolmonoxide incidenten
- Onderzoeksraad voor Veiligheid
- De praktijk
- Ketelvervanging in de gestapelde woningbouw
- Systemoplossingen

Koolmonoxide incidenten

DEN HAAG - In Den Haag is zaterdag aan het begin van de middag een melding gedaan van koolmonoxide in portiekwoningen aan de Linnaeusstraat. Er zijn meerdere personen onwel geworden, zij zijn onderzocht in de ambulance. De politie heeft de voordeuren van enkele woningen geforceerd om te kijken of er mensen in de woningen aanwezig zijn.

Ontruiming vanwege koolmonoxide in flat aan Elviraland Den Haag, 1 persoon naar ziekenhuis
 ZONDAG 28 DECEMBER 2014, 07:56

Zes Hagenaars onwel door koolmonoxide
 03-01-2016 IN BINNENLAND
 ...was meteen duidelijk dat het ging om het gevaarlijke gas. Agenten hebben daarop alle aanwezigen uit de woning gehaald. **Koolmonoxide** ontstaat meestal door een kapot

Meer doden door koolmonoxide uit cv-ketel
 03-11-2014 IN BINNENLAND
 ...vroeger doorgaans de oorzaak van. Het EO-programma Dit is de Dag Onderzoek meldt vandaag dat het aantal ongelukken met **koolmonoxide** vorig jaar is toegenomen.

75.000 euro boete voor doden door koolmonoxide
 18-02-2015 IN BINNENLAND
 ...afvoerpijp los. Daardoor kon er op kerstavond 2010 **koolmonoxide** in de woning komen. De bewoners van 23 en 19 jaar oud, kwamen om het leven. Ook bij de bureu werd een dodelijke hoeveelheid **koolmonoxide** gemeten, maar daar was die avond niemand thuis. De...

Mensen onwel door koolmonoxide
 28-11-2014 IN BINNENLAND
 De brandweer stelt een onderzoek in om de oorzaak vast te stellen.

Brandweer: nog steeds heel veel onduidelijk
 08-03-2016 IN BINNENLAND
 ...onwel geworden na het schoolzwemmen. Een aantal leerlingen en leerkrachten moest naar het ziekenhuis. Ze hadden te veel **koolmonoxide** in hun bloed.

Meer dan 10 doden per jaar. Geef CO-vergiftiging geen kans!

BRANDWEER
 Rotterdam-Rijnmond

Onderzoeksraad voor Veiligheid

Uit onderzoek van de Onderzoeksraad voor Veiligheid naar koolmonoxideongevallen blijkt dat 46% van de ongevallen gebeurt met een moderne CV-installatie.

- Het merendeel hiervan is goed onderhouden.
- Overlijden gemiddeld 10 mensen aan een koolmonoxide vergiftiging.
- Gemiddeld 200 slachtoffers opgenomen in een ziekenhuis wegens koolmonoxidevergiftiging.
- Werkelijke aantallen mogelijk drie tot vijf keer zo hoog

ONDERZOEKSRAAD
VOOR VEILIGHEID

Waarborging in Nederland

Aspect	Verplichte registratie	Keuring installaties	Installateurs	Toezicht
Nederland	Geen	Alleen > 100 kW	Erkenning niet verplicht	Geen
Duitsland	Ongevallen en gebreken	Oplevering, revisie, vervanging	Erkenning verplicht	Netbeheerder/ schoorsteenveger
België	Ongevallen	Periodiek onderhoud	Erkenning voor gasaansluiting	Netbeheerder
Groot-Brittannië	Ongevallen en gebreken	Jaarlijkse keuring en onderhoud verplicht in huurwoningen	Erkenning verplicht	HSE, Gas Safe Register
Denemarken	Onbekend	Verplicht onderhoud per 1-2 jaar	Erkenning verplicht	Netbeheerder

Het Nederlandse stelsel voor de veiligheid van installaties in vergelijking met de ons omringende landen.

Wat komen we tegen in de praktijk

Hoe het niet moet!

(individueel/parallel systeem)

Hoe het niet moet!

(individueel/parallel systeem)

Hoe het niet moet!

(individueel/parallel systeem)

Belangrijkste aanbevelingspunten

De veiligheid rondom CV installaties, melders en rookafvoersystemen zou beter geborgd kunnen worden via:

1. Wettelijke eisen die uitwijzen of een verbrandingsinstallatie als geheel **failsafe** en **foolproof** is
2. Het formuleren van wettelijke eisen die leiden tot de betrouwbaarheid en effectiviteit van koolmonoxidemelders.
3. Toepassing van melders in woningen en publieke gebouwen stimuleren
4. Het geven van voorlichting over de risico's met betrekking tot koolmonoxide bij bewoners, eigenaren, installateurs en hulpverleners

Ga voor veiligheid!

- Kies voor “**failsafe**” systeem (=concentrisch)
- Bij ketelvervanging altijd het rookgasafvoersysteem vervangen
- Integrale benadering systeem: ketel én rookgasafvoer

Neem uw verantwoordelijkheid!

Concentrisch rookgasafvoer

- Een gecombineerde luchttoevoer- en rookgasafvoersysteem in één.
- Rookgassen kunnen bij eventuele lekkage niet in de woning komen.
- De kans op koolmonoxidevergiftiging wordt hiermee verkleind.

Failsafe oplossing in de praktijk

Ketelvervanging in de gestapelde woningbouw

ERP richtlijn

Vanaf 26 september 2015
verbod op productie VR
toestel in Europa.

VR en HR toestellen mogen
niet in combinatie op
gezamenlijk rookgasafvoer
systeem.

Bij toestelvervanging ook het rookgasafvoersysteem vervangen

Levensduur Rookgasafvoer materiaal

NPR 3378-45: De conditie van het afvoersysteem moet zo goed zijn, dat is gewaarborgd dat dit langdurig rookgasdicht blijft. Het is dus niet voldoende om te controleren of er geen gaten in het afvoersysteem zitten en of het afvoersysteem nog stevig in elkaar zit. Voor de conditie van het afvoersysteem moet er ook een uitspraak worden gedaan over de lange duur.

Bij toestelvervanging behoort ook het afvoersysteem te worden vervangen, tenzij wordt aangetoond dat het afvoersysteem nog probleemloos 15 jaar kan functioneren.

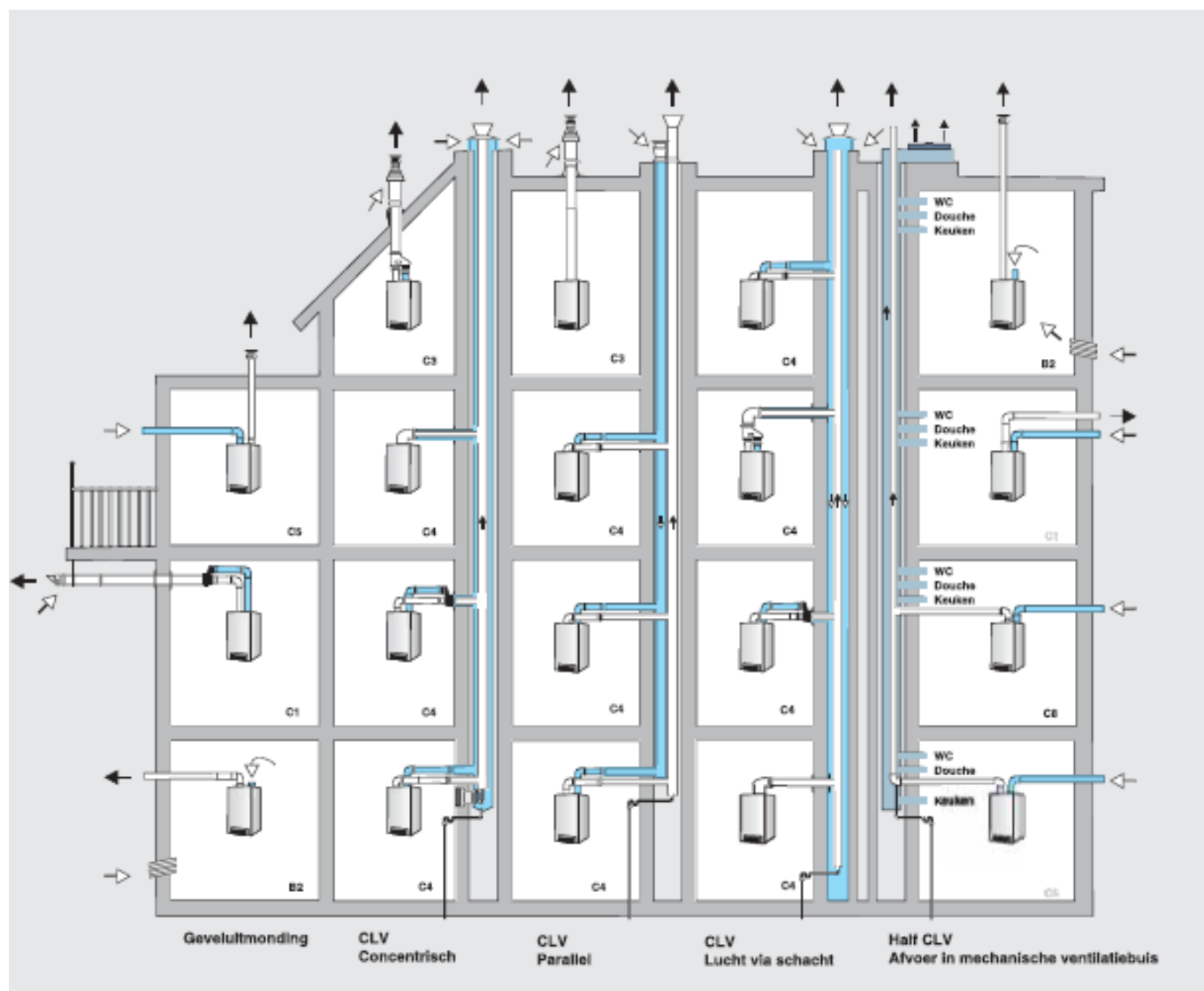

Barrières in de gestapelde woningbouw

- Mix van huurders en kopers
- Niet alleen rookgasafvoer controleren maar ook luchttoevoer
- Controle of alle aanwezig techniek en componenten goed zijn opgenomen in beheer en onderhoudsplan
- Diversiteit keteltypen
- Geen systeem garantie
- Beheersbaarheid

Rookgasafvoer in de gestapelde woningbouw

Het collectieve afvoersysteem verandert....

- Bouwkundige staat gebouwde omgeving verslechtert
- Kanalen voldoen technisch niet meer
- Eerste CLV-systemen: werken op basis van thermische trek

Nieuwe benadering CLV nodig

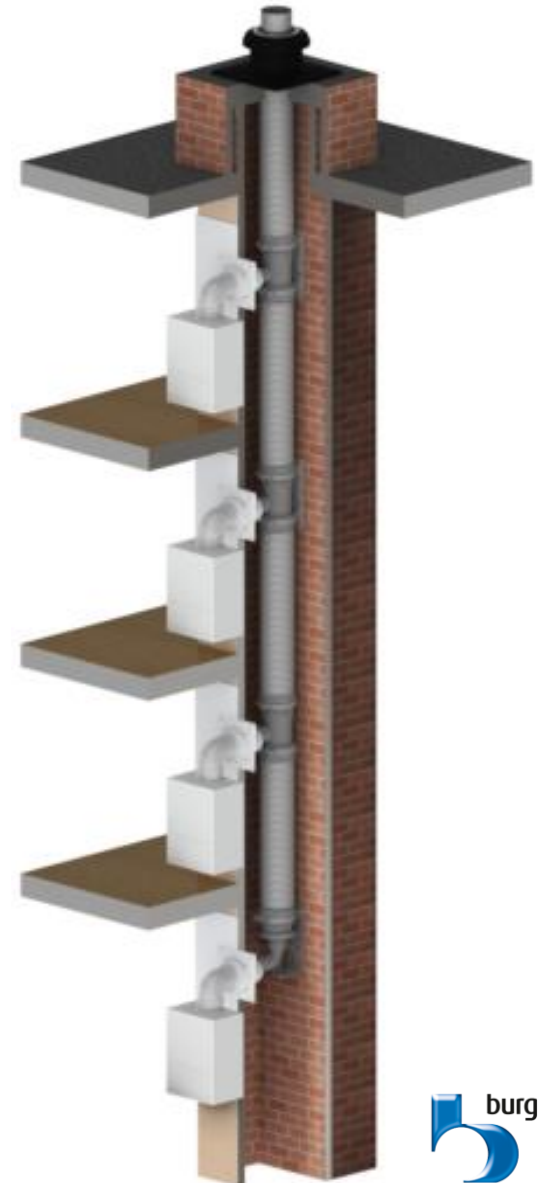
- Keteltechniek: temperatuur rookgassen veel lager
- Er is een nieuwe ketelnorm in de maak, er komen nieuwe ketel klassen (o.a. C10)
- Materialen en technieken
- Dichtheid van rookgasafvoer deel en luchttoevoer deel belangrijk

CLV-systemen

Aandachtspunten bij verketeling

- Quick scan/inspectie altijd de basis voor advies
- Elke situatie is anders
- Meerdere scenario's open houden
- Mixen van systemen/materialen: kan het wel, mag het wel?
- Hoe zit het met brandveiligheid?

Dán pas keuze voor systeem, materiaal en ketel

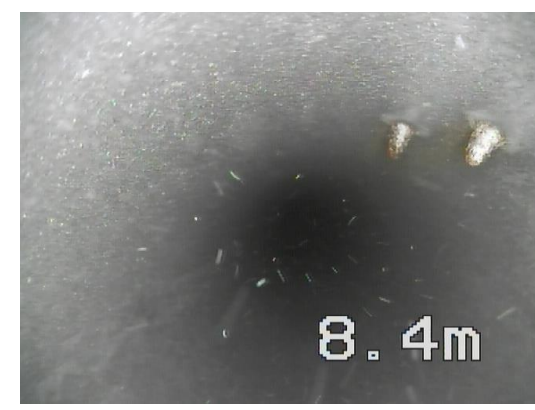
Quick scan bestaande woningbouw

Rookgasbuis
verstopt

Schroef door
rookgasbuis

Quick scan bestaande woningbouw

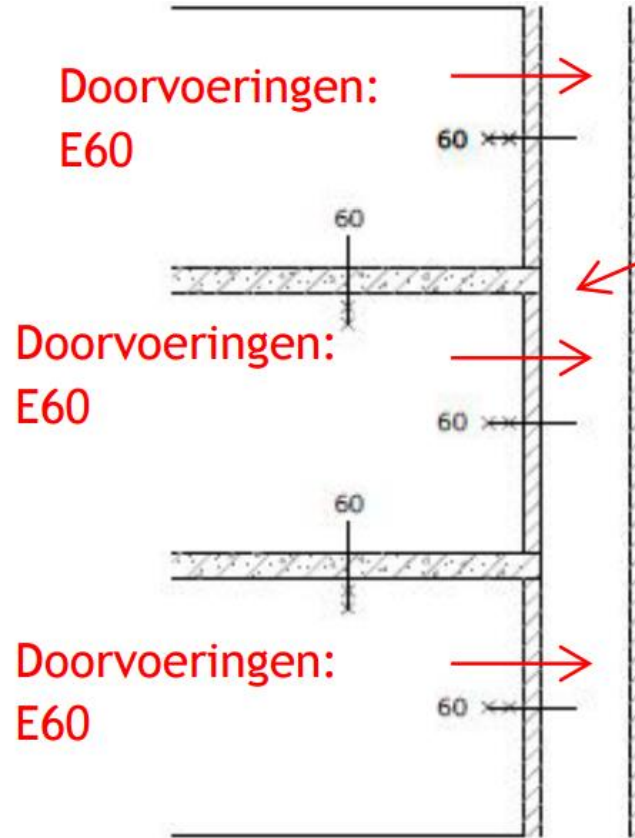
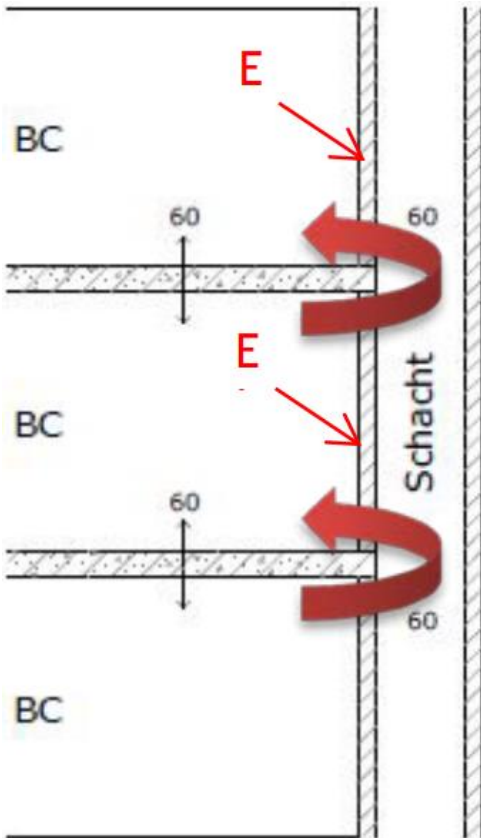

Gaten in de rookgasafvoer
in de woning !

Rookgassen kunnen probleemloos in de
leidingschacht komen met alle gevolgen
van dien.

WBDBO-eis

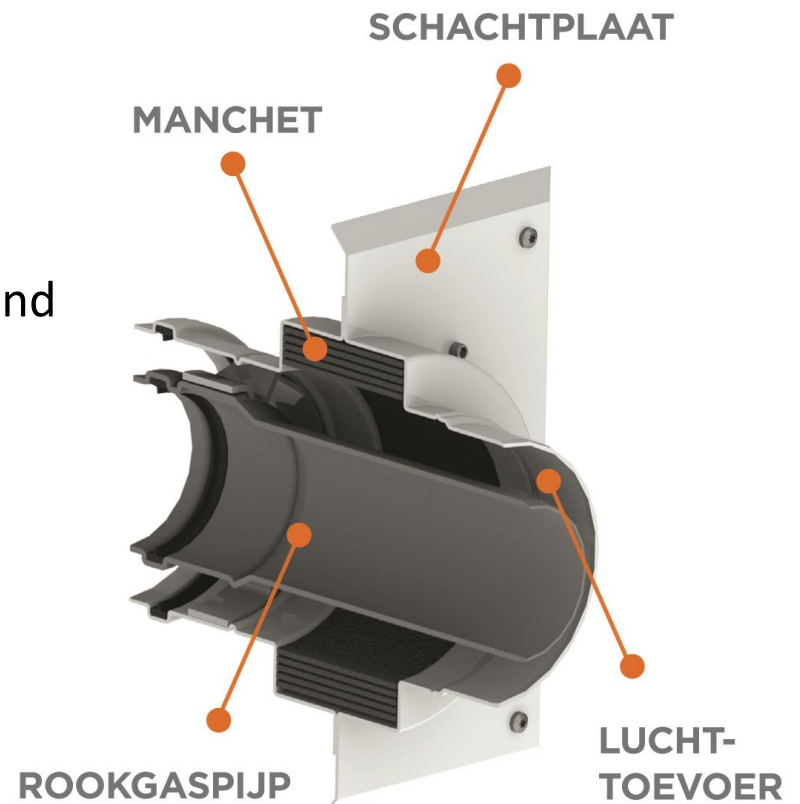

Geen brand in schacht
Brandbare materialen in
schacht op voldoende
afstand.

Brandveiligheid

Concentrische doorvoermanchet

- Voldoet aan Bouwbesluit (WBDBO)
- Schachtaansluiting ruim 60 min. brandwerend
- Beoordeeld volgens EN1366-3:2009
- Getest door Efectis

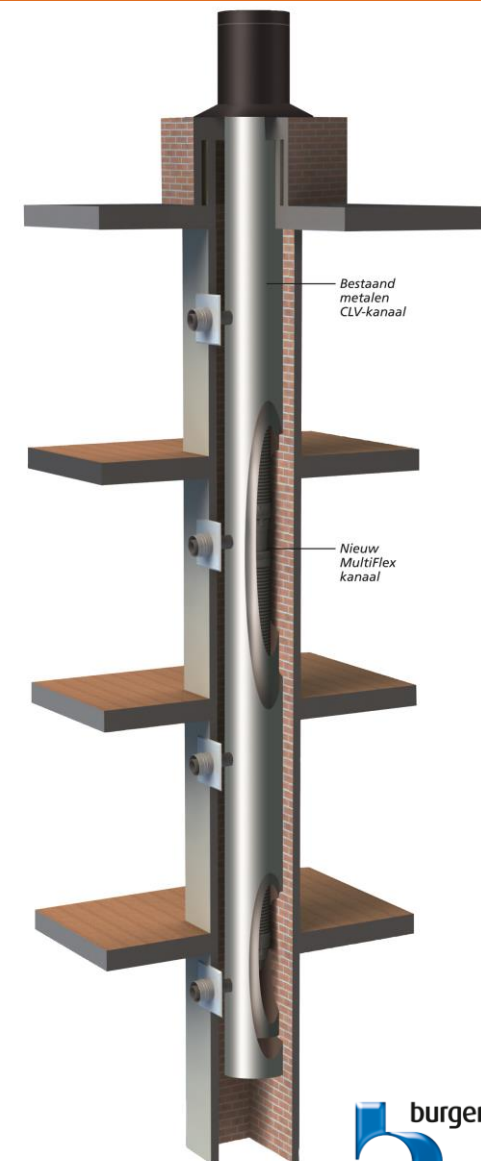
Hoe veilig is uw woningvoorraad ?

Heeft u al een Quick scan van uw
woningvoorraad laten doen ?

Systemoplossingen in de gestapelde woningbouw

Systemoplossingen in de gestapelde woningbouw

MultiFlex CLV renovatie, flexibel kunststof, collectief

Systemoplossingen in de gestapelde woningbouw

RVS star CLV systeem, collectief

- Combinatie luchttoevoer verbrandingsgasafvoer
- RVS 316 binnenbuis en 304 hoogglans gepolijst buitenbuis
- Uit gestandaardiseerde componenten op te bouwen

Heeft u vragen?

**Bedankt voor uw aandacht,
Jan van den Hoff**

**POWERFUL
SOLUTIONS**

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

NOM: Prototyping of nieuwe standaard?

Jan Willem Sloof, CEO van Renolution

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Discussietafels

30 minuten

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

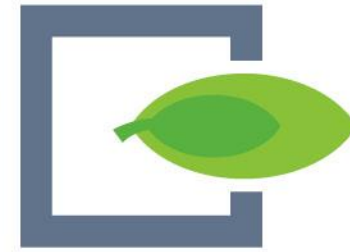

CONSOLIS

VBI

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

NOM: voorbij de techniek

Robbert van Rijswijk, Adviseur & Projectleider bij Merosch

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

CONSOLIS

VBI

Nul-op-de-meter

Meer dan techniek alleen is belangrijk voor een succesproject!

Robbert van Rijswijk – Merosch

Inhoud

1. Voorstellen
2. NOM: stand van zaken
3. Kansen en uitdagingen

Merosch
vormgeven aan duurzaamheid

Adviseurs voor **gezonde**
en **energieneutrale** gebouwen

www.merosch.nl

Prachtprojecten!

Merosch
vormgeven aan duurzaamheid

Energieneutrale school Kapelle

Energieneutrale MFA Veenendaal

Energieneutrale Plein Oost Haarlem

Energieneutrale stadsdeelwerf

Energieneutrale IKC Zeven Zeeën

CPO Ecowijk Houten

Energieneutrale woningen Rijswijk

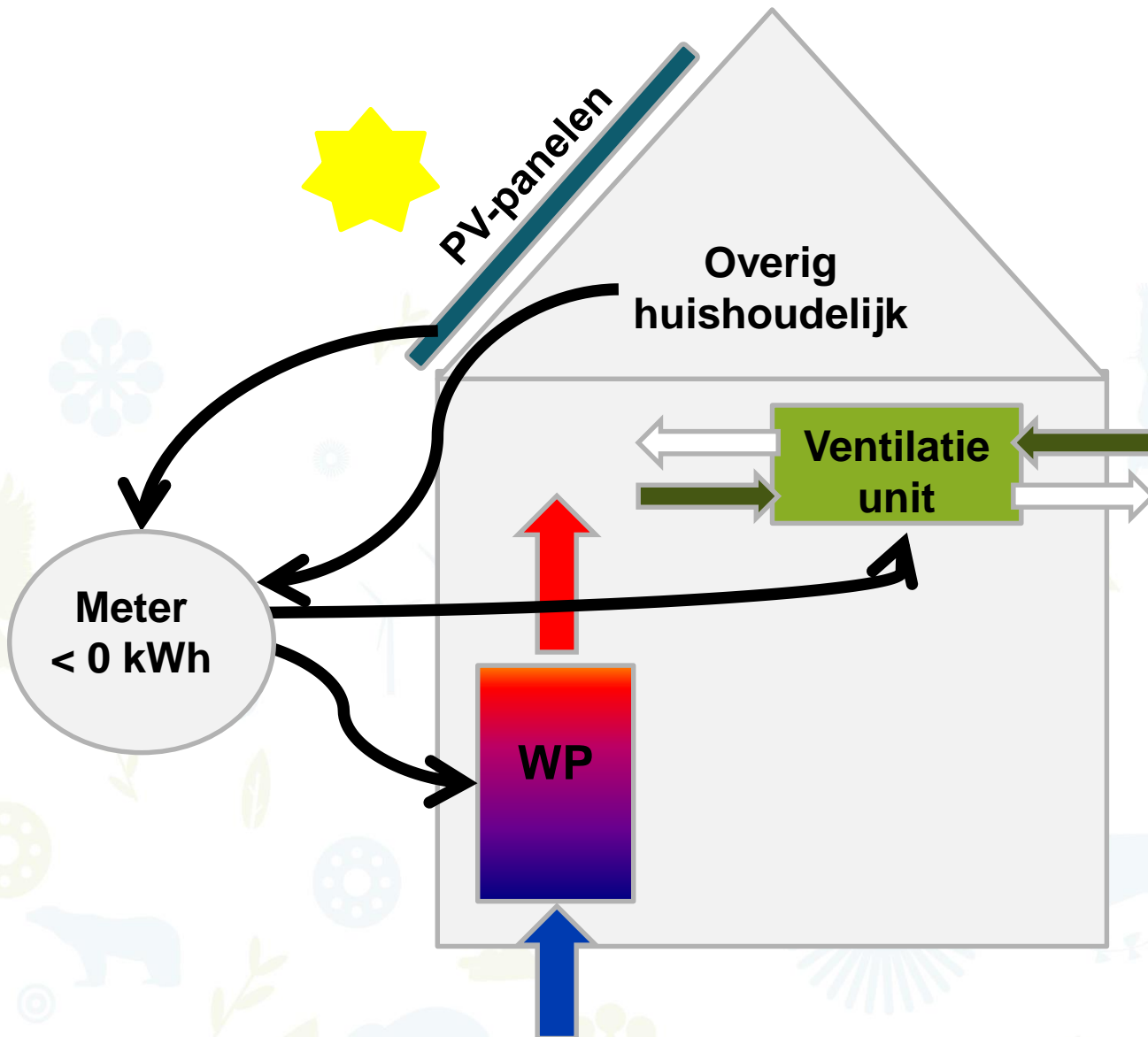

Energieneutrale woningen Best

NOM-renovaties Zoetermeer

Nul-op-de-meter

Gas is zó 20ste eeuw!

- Dubbele infrastructuur
- Explosiegevaar/CO-vergiftiging
- (Zeer) lage energievraag woningen
- Afhankelijkheid buitenland

Hoe NOM?

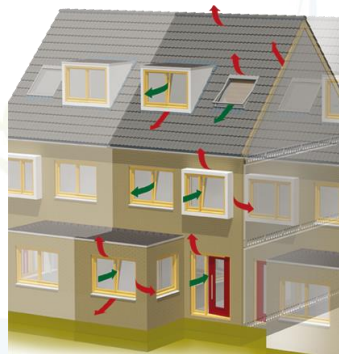

Uitstekende isolatie

Warmtepomp

=

Luchtdicht bouwen

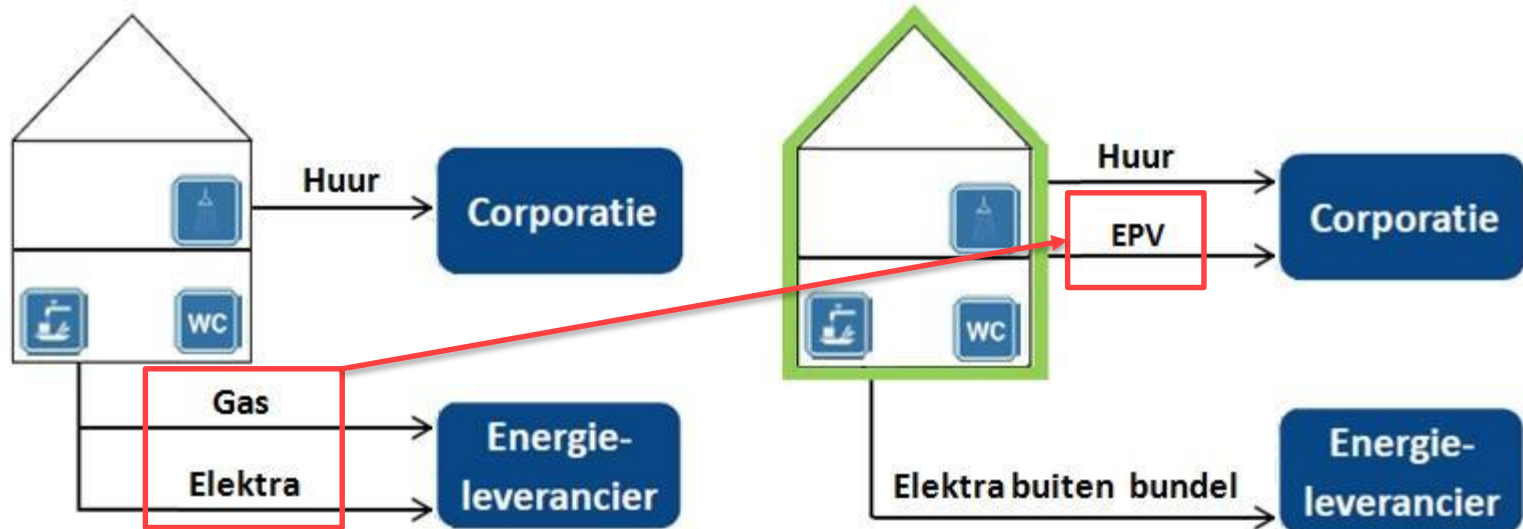

Dak vol zonnepanelen

Kansen

- Energieprestatievergoeding (EPV)
- Tot € 1,40 per m² per maand

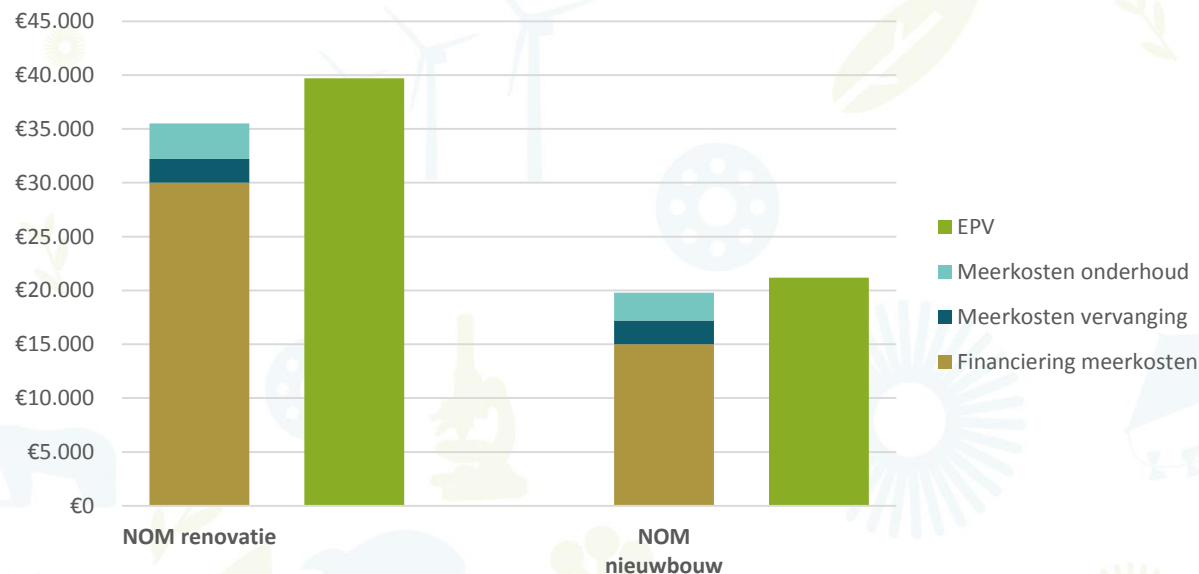

Kansen

- Meerkosten NOM t.o.v. 'standaard':
€ 30.000 (renovatie) en € 15.000 (nieuwbouw)
- Energieprestatievergoeding (EPV):
1,4 €/m²/maand (renovatie) en 0,75 €/m²/ maand (nieuwbouw)

NCW NOM tussenwoning (107 m²)

Kansen

- Verbeterd binnencomfort
- Betaalbare en gezonde woningen!

Kansen

- Complete vernieuwing woning
- Verhoging waarde van pand

Aandachtspunten

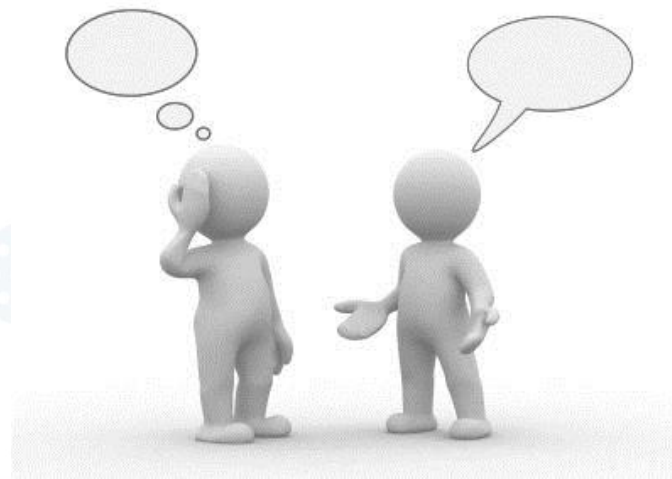
- Kwaliteitsborging
- Vastleggen prestaties
- Garanties af laten geven door bouwer
- Controle:
  - Luchtdichtheid
  - Gegarandeerd energiegebruik
  - Ventilatiehoeveelheden
  - Geluid

Aandachtspunten

- Bewonerscommunicatie
- Rechten en plichten helder formuleren
- Goede uitleg gebruik noodzakelijk!
- Eén aanspreekpunt voor bewoners

Aandachtspunten

- Geluidsproductie
- Door dikke muren andere beleving geluid
- Installaties moeten geluidsarm zijn
- Burengeluid eerder een probleem

Aandachtspunten

- Vroegtijdig samenwerken met netbeheerder
- NOM woningen hebben impact op net

Aandachtspunten

- Aanpassing salderingsregeling
- Risico nu vaak bij bewoners
- Energiegebruik minimaliseren
- Gebruik in de middag maximaliseren

Conclusie

- Het kan én gebeurt al
- Verbetering woning, comfort en duurzaamheid
- Rekening houden met aandachtspunten

Bedankt voor uw aandacht!

voor meer informatie:
www.merosch.nl

Merosch BV
Robbert van Rijswijk
r.vanrijswijk@merosch.nl
0172-619623

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Nieuwe strategieën naar Energieneutraal

Peter Hopmans, Directeur bij Gipe en Ambassadeur van Huren met Energie

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

Nieuwe strategieën naar Energieneutraal

Peter Hopmans

GIPE
adviesbureau

van Genugten
Volkshuisvesting
& Duurzaamheid

Nieuwe strategieën naar energieneutraal

- ▶ De verduurzaming van de sociale huursector is een essentiële **strategische, maatschappelijke** en **sociale** opgave op industriële schaal.
- ▶ Het gaat niet over een beetje beter en anders doen, maar over een **ingrijpende transitie** van het systeem.

De corporatiesector:

- ▶ 374 woningcorporaties
- ▶ 2,4 miljoen huurwoningen
- ▶ Ca. 5 miljoen bewoners

Investerings 2014:

- ▶ Nieuwbouw Huur: 4,8 mld
- ▶ Bestaande voorraad: 2,2 mld
- ▶ **Energiemaatregelen: 0,14 mld**

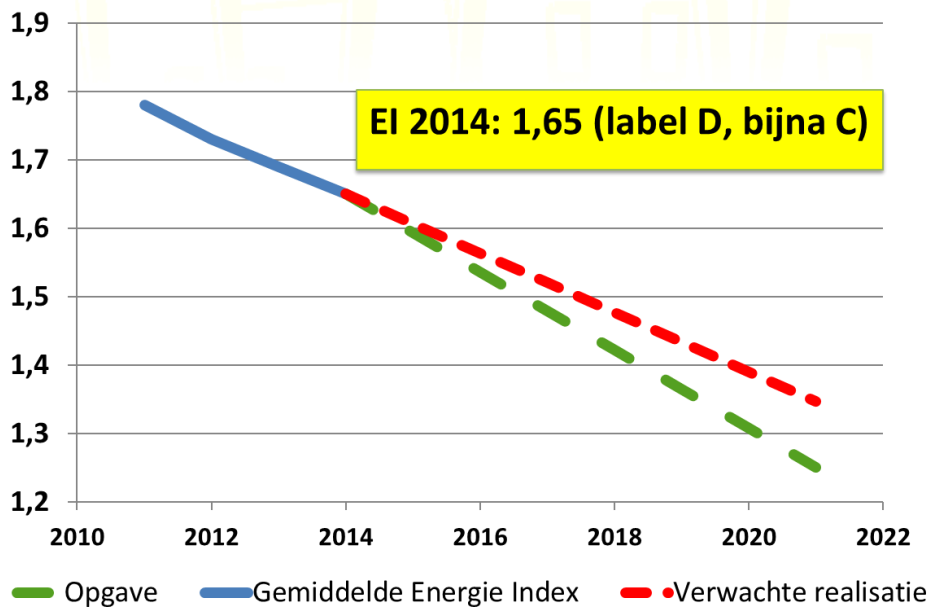
Kengetallen

Huur- en woonlasten 2015:

- ▶ Gemiddelde huur: € 569
- ▶ Energiekosten: € 163
- ▶ Huurtoeslag: € 70
- ▶ Netto besteedbaar inkomen: € 24.800
- ▶ Gemiddelde woonquote: 36%

Doelstellingen en Ambities

Nationaal Energieakkoord:

- ▶ In 2020 gemiddelde EI van 1,25 (label B)
- ▶ In 2030 gemiddeld label A
- ▶ In 2050 energie/klimaatneutraal

United nations conference
on climate change
COP21/CMP11

duurzaamgebouwd.nl

CONSOLIS
VBI

van Genugten
Volkshuisvesting
& Duurzaamheid

Wet- en regelgeving “moving target”

Woningwet 2015:

- ▶ Prestatieafspraken tussen gemeente, corporatie(s) en huurdersorganisatie(s)
- ▶ Energiezuinig maken woningvoorraad is prioriteit
- ▶ Verhuurdersheffing
- ▶ Passend toewijzen
- ▶ Splitsing DAEB - NIET DAEB
- ▶ Wet doorstroming huurmarkt / huursombenadering

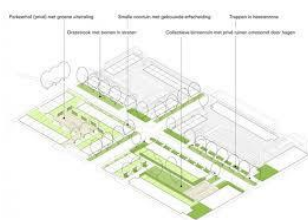
“Energiewetgeving”:

- ▶ Energielabel en ‘Nader Voorschrift’
- ▶ Warmtewet
- ▶ Wet Energieprestatievergoeding
- ▶ STEP/FEH/SDE+ / ‘Maatregelsubsidies’
- ▶ ‘Postcoderoos’
- ▶ Wet STROOM

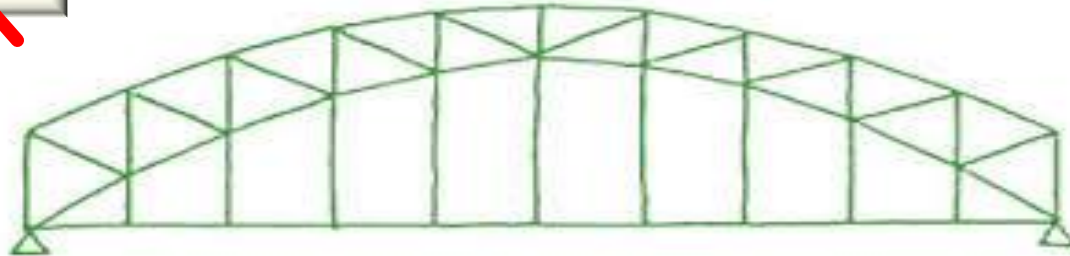

Energetische uitdagingen in nieuwbouw en bestaande bouw

van Genugten
Volkshuisvesting
& Duurzaamheid

~~2020 gemiddeld
Label B~~

IST
(EI 1,65 2016)

2016

NOM

Energieneutraal

2050

- ▶ Hoe ver zijn we?
- ▶ Wat is de ambitie?
- ▶ Wat is nodig?
- ▶ Hoe vullen we in?

duurzaamgebouwd.nl

CONSOLIS

VBI

van Genugten
Volkshuisvesting
& Duurzaamheid

Opdrachtnemers & Opdrachtgevers

Aanbieders

Corporaties

- ▶ Rol aannemers:
  - ▶ van traditioneel naar innovatief
  - ▶ Samenwerking in de keten
- ▶ Kostenverlaging
- ▶ Industrialisatie & Standaardisatie

- ▶ Total Cost of Ownership
- ▶ Flexibiliteit
- ▶ Continuïteit
- ▶ Duurzaamheid

- ▶ Regisserend opdrachtgeverschap
- ▶ Van traditioneel naar innovatief
- ▶ Samenwerking in de keten
- ▶ Veranderende eindgebruiker
- ▶ Rendement over life cycle

Voorbeeld Strategie Woningcorporatie

- ▶ **Stap 1:** In 2020 gemiddeld label B (afwezigheid van labels E of slechter)
- ▶ **Stap 2:** 2016-2018
  - ▶ Vraaggestuurd voorzien van PV
- ▶ **Stap 3:** 2019-2029
  - ▶ Bouwjaar 1973-1980: Op natuurlijke momenten schil naar NOM en PV maar nog geen installaties (NoM - ready)
- ▶ **Stap 4:** 2030-2040
  - ▶ Bouwjaar 1980-1991: Op natuurlijke momenten volledig naar NOM
- ▶ **Stap 5:** 2030-2040
  - ▶ Bouwjaar 1973-1980 (zie stap 3): Toepassing duurzame installaties => volledige woning NoM

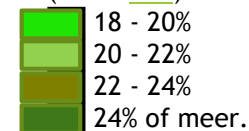
Sloop-nieuwbouw: waar en waarom?

- ▶ Parkstad Limburg, Zeeland, N-O Groningen: minder en andere woningen a.g.v.:
  - ▶ Krimp
  - ▶ Vergrijzing: meer levensloopbestendige appartementen, nabij voorzieningen, minder grondgebonden aan de randen
- ▶ Randstad / grote steden
  - ▶ Nieuwbouwopgave a.g.v bevolkingstoename (alle typen)
  - ▶ Vervanging verouderd bezit (renovatie te kostbaar)

Rekening houden met demografische ontwikkelingen

Verwachte vergrijzing in Nederland in 2025. Percentage bejaarden in de totale bevolking (Bron: CBS)

Renoveren of Sloop/Nieuwbouw?

Invalshoeken:

- ▶ Milieu
- ▶ Financieel
- ▶ Bouwtechnisch
- ▶ Uitvoering
- ▶ Flexibiliteit - Woontechnisch
- ▶ Identiteit, imago en cultuurhistorisch belang
- ▶ Markt
- ▶ Woonomgeving
- ▶ Sociale effecten en bewonersinvloeden
- ▶ Woningdifferentiatie
- ▶ Schaalniveau

duurzaamgebouwd.nl

CONSOLIS
VBI

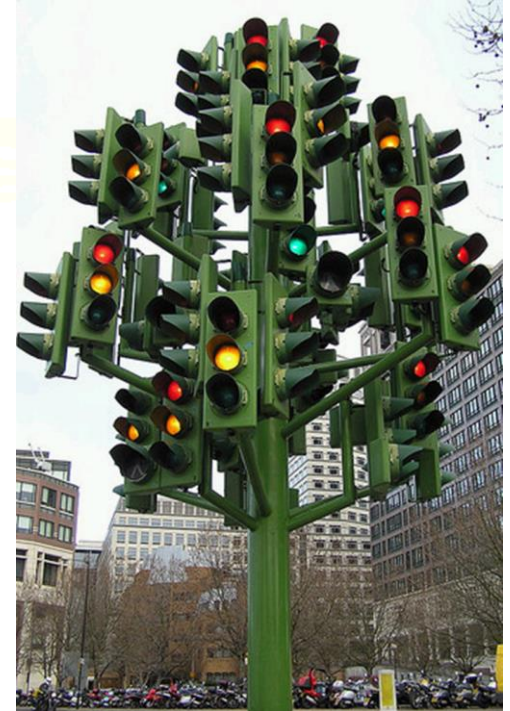
van Genugten
Volkshuisvesting
& Duurzaamheid

Meer, Beter, Sneller en Goedkoper!

- ▶ Met doormodderen realiseren corporaties de 2020-doelstellingen niet, laat staan die van 2030 en 2050
- ▶ Er moeten jaarlijks veel meer woningen worden aangepakt op een hoger niveau
- ▶ “Deep Renovation” en “Energy Refurbishment” is het devies
- ▶ Alleen realiseerbaar als het beter, sneller en **GOEDKOPER kan!** De aanbieders hebben daar een voorname rol!

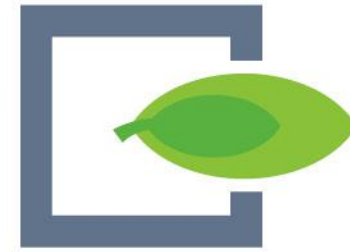

Voor de transitie van de bestaande sociale huurwoningvoorraad naar gezond, comfortabel, energieneutraal en betaalbaar moeten alle ketenpartners, stakeholders en overheden gelijktijdig de juiste stappen in dezelfde richting zetten.

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Discussietafels

Met Lunch

Mede mogelijk gemaakt door:

Authorized dealer

CONSOLIS

VBI

Duurzaam Gebouwd

Het integrale platform

Bedankt voor uw deelname!

En graag tot ziens op DuurzaamGebouwd.nl

Mede mogelijk gemaakt door:

